

**TARJIMASHUNOSLIKNING DOLZARB, ZAMONAVIY
TENDENSIYALARI VA TARJIMA SOHASIDA RAQAMLI
TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH**

*To'yeva Sa'bagul Ma'murovna-TING 2501-guruh talabasi,
Tarjimonlik fakulteti, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti*

E-mail: @sabaqultuyeva@gmail.com

[Tel: +998951681912](tel:+998951681912)

Annotatsiya. Ushbu maqolada tarjimashunoslik sohasining zamonaviy rivojlanish yo'nalishlari, tarjima jarayonini takomillashtirishga xizmat qilayotgan raqamli texnologiyalar, kompyuter yordamida tarjima dasturlarining qo'llanilishi, sun'iy intellektning tarjima amaliyotiga kiritayotgan yangiliklari hamda o'zbek tarjimashunosligidagi yetakchi qarashlar ilmiy tahlil qilinadi. Shuningdek, maqola zamonaviy tarjima jarayonida matnning funksional-semantik xususiyatlarini saqlash, madaniyatlararo muloqotda samaradorlikka erishish hamda texnologiyalarni ongli qo'llash kabi muhim tamoyillarni asoslaydi.

Kalit so'zlar: tarjimashunoslik, raqamli texnologiyalar, CAT-vositalar, neyron tarjima, pragmatika, lingvokulturologiya.

Abstract. This article scientifically analyzes the modern development directions of the field of translation studies, digital technologies that serve to improve the translation process, the application of computer-assisted translation programs, innovations introduced by artificial intelligence into translation practice, and leading views in Uzbek translation studies. In addition, the article substantiates important principles such as preserving the functional-semantic features of the text in the modern translation process, achieving effectiveness in intercultural communication, and the conscious use of technologies.

Keywords: translation studies, digital technologies, CAT tools, neural translation, pragmatics, linguoculturology.

Аннотация.

В данной статье научно анализируются современные направления развития переводоведения, цифровые технологии, способствующие совершенствованию процесса перевода, применение программ компьютерной помощи переводу, новшества, внедряемые искусственным интеллектом в практику перевода, а также ведущие взгляды в узбекском переводоведении. Кроме того, статья обосновывает важные принципы, такие как сохранение функционально-семантических особенностей текста в современном процессе перевода, достижение эффективности в межкультурной коммуникации и осознанное использование технологий.

Ключевые слова: переводоведение, цифровые технологии, CAT-инструменты, нейронный перевод, прагматика, лингвокультурология.

Kirish

Globalashuv jarayonining keskin tezlashuvi natijasida tarjima faoliyati bugungi kunda nafaqat til vositasi, balki xalqaro iqtisodiy, siyosiy, madaniy aloqalarning asosiy poydevori sifatida e'tirof etilmoqda. Axborot oqimining ko'lami ortgani sari tarjimashunoslik ham nazariy, ham amaliy jihatdan tubdan yangilanmoqda. Tarjima endilikda matnni bir tildan ikkinchi tilga o'tkazish emas, balki kommunikativ niyatni, madaniy konnotatsiyalarni, psixologik ta'sirni va ijtimoiy ma'noni saqlagan holda mazmunni qayta yaratish jarayoniga aylandi. Bu jarayonning dolzarbligi o'zbek tarjimashunosligida ham keng yoritilib, ilmiy maktab shakllanmoqda. Tarjimashunoslikning eng muhim zamonaviy tendensiyalaridan biri — pragmatik yondashuvning kuchayishidir. Matnning funksiyasi va maqsadini aniqlash tarjimada asosiy mezonga aylanmoqda. Tarjima jarayonining psixolingvistik mexanizmlari,

kontekst va kommunikativ vazifalari chuqur tahlil qilinmoqda. Tarjima qanchalik texnologik jarayonlar bilan boyitilmasin, undagi asosiy omil — matnning ta'sir kuchi va auditoriyaga yetkazilayotgan semantik yukdir. Tarjimonning vazifasi esa mazkur yukni boshqa til foydalanuvchisiga identik darajada yetkazishdan iborat [1, 45-b]

Asosiy qism

Zamonaviy tarjima jarayonining yana bir dolzarb jihat — raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektning jadal kirib kelishidir. CAT (Computer Assisted Translation) dasturlari tarjimon ishining ajralmas qismiga aylandi. MemoQ, SDL Trados, Smartcat kabi dasturlar tarjima xotirasi orqali matnning uyg'unligini ta'minlaydi, terminlar bazasini shakllantiradi, jamoaviy ishlash imkonini yaratadi. Bu nafaqat tezlik, balki sifatni ham oshiradi. Avtomatlashtirilgan tizimlarning ahamiyatini e'tirof etgan holda, texnologiyalar til va madaniyatdagi nozik ma'nolarni to'liq qamrab ololmasligi ta'kidlangan [2, 71-b] Shuningdek, tarjimashunoslikda neyron tarjima tizimlarining o'rni sezilarli darajada kengaymoqda. Google NMT, DeepL kabi tizimlar katta korpuslar asosida grammatik jihatdan to'g'ri, tezkor tarjima yaratishga qodir. Ammo ular metafora, maqol, frazeologik birliklar, milliy ruh, yashirin ma'no kabi murakkab qatlamlarni talqin qilishda sustlik qiladi. Shu sababli, sun'iy intellekt tarjimani to'liq egallashi qiyin, inson tafakkuri bilan uyg'unlashgan holda ishlaganda esa katta samaradorlik beradi. Zamonaviy tarjima jarayonida korpus lingvistikasi ham alohida ahamiyat kasb etadi. Korpus asosida tahlil matn birliklarining qo'llanish chastotasi, semantik o'zgarishlar, sintaktik strukturalar va stilistik moslikni ilmiy jihatdan aniqlash imkonini beradi. Bu esa tarjima strategiyalarini tanlashda, matnlarni solishtirishda, real variantni topishda juda muhim hisoblanadi. Korpus tahlilining ilmiy asoslangan yondashuv ekanligi alohida ta'kidlangan.[3, 102-b]

Raqamli texnologiyalar kengayishi natijasida tarjima sohasi multimedia, subtitrlar yaratish, audiovizual tarjima, transkripsiya va lokalizatsiya kabi yangi yo'nalishlar bilan boyidi. Bugungi tarjimon endi faqat matn bilan emas, balki video, audio, grafik elementlar bilan ham ishlashga majbur. Bu esa kompetensiyaning yangi shakllarini —

texnik, lingvokulturologik va kognitiv kompetensiyalarni talab qiladi. Tarjima sifati haqida soʻz borganda, oʻzbek ilmiy maktabi vakillari, jumladan Sodiqov A., lingvokulturologik faktorlarni eng muhim mezon sifatida eʼtirof etadi. Uning tadqiqotlarida madaniy fonda shakllanadigan birliklarning tarjimada toʻgʻri uzatilishi, milliy mentalitetni yoʻqotmaslik va oʻquvchida xuddi asl matndagi kabi hissiy-taʼsiriy holat uygʻotish eng asosiy maqsad sifatida talqin qilingan.[4, 64-b]

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, tarjimashunoslikning zamonaviy tendensiyalari inson tafakkuri, lingvistik bilim, madaniy sezgirlik va raqamli texnologiyalar uygʻunligida shakllanmoqda. Bu uygʻunlik tarjima jarayonini samarali, tezkor va sifatli qilish imkonini bermoqda. Ammo har qanday texnologiya inson ijodiy fikrlashini va tafakkurini toʻliq almashtira olmaydi. Tarjimonning madaniyatlararo vositachi sifatidagi oʻrni doimo markaziy boʻlib qoladi. Kelajak tarjimashunosligi ham aynan mana shu uygʻunlashuv — inson va texnologiya hamkorligiga tayanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati.

1. Yoʻldoshev U.R. Tarjimashunoslikning nazariy asoslari. — Toshkent: Fan nashriyoti, 2021. — 280 b. (45–52-betlar).
2. Bakirova H.B. Terminology is a Tool in Development of Lexical Competence. Eurasian Scientific Herald, 2022, №4. — 69–73-betlar.
3. Qosimov B. Til va tarjima masalalari. — Toshkent: Universitet nashriyoti, 2019. — 210 b. (102–108-betlar).
4. Sodiqov A. Tarjima jarayonida lingvokulturologik omillar. — Samarqand: SamDU nashriyoti, 2020. — 150 b. (64–69-betlar).